

Mirna Jasavić
Vildana Dubravac

KONVENCIONALNE I MODIFICIRANE FRAZEOLŠKE JEDINICE U NASLOVIMA NOVINSKIH ČLANAKA

Sažetak

Frazeologija je mlađa znanstvena disciplina koja se bavi proučavanjem frazeoloških jedinica (kao što su: idiomi, poslovice, izreke, ustaljeni izrazi, binomijali, trinomijali...). Budući da se radi o mlađoj znanstvenoj disciplini mnogo je još otvorenih pitanja kao što su: terminološki problemi, određivanje frazeoloških svojstava, identifikacija frazeoloških univerzalija, jednoznačni kriteriji za klasifikaciju frazeoloških jedinica, odnos konvencionalnih i modificiranih frazeoloških jedinica... Kada govorimo o definiciji frazeoloških jedinica uglavnom spominjemo njihove osobine ustaljenosti forme, idiomatičnog značenja, polileksičnosti. Međutim, bitno je naglasiti da su sve te osobine samo relativne, što dokazuju i brojne modifikacije frazeoloških jedinica. Analiza korpusa pokazuje da su frazeološke jedinice vrlo zastupljene u naslovima novinskih članaka, jer oni treba da budu kratki, da privuku pažnju čitatelja, kao i da izazovu efekte humora ili čak ironije. Ukupno je pronađeno devedesetosam frazeoloških jedinica od čega je sedamdeset konvencionalnih frazeoloških jedinica, a dvadesetosam modificiranih frazeoloških jedinica, što ukazuje na činjenicu da su frazeološke jedinice sastavni dio svakodnevne komunikacije. Modificirane frazeološke jedinice, iako manje zastupljene od konvencionalnih, također su sve prisutne u naslovima novinskih članaka. Frazeološke jedinice se modificiraju u registrima u kojima jezik mora biti kratak i učinkovit, da bi se postigli efekti jezične igre i stvorili učinci humora, ironije i iznenađenja, što je vidljivo iz korpusa koji smo proučavali.

Ključne riječi: frazeologija, konvencionalne frazeološke jedinice, modificirane frazeološke jedinice, teorija konceptualne integracije

Summary

Phraseology is a younger discipline which studies phraseological units (some of which are: idioms, proverbs, sayings, formulaic expressions, binomials, trinomials...). Concerning the fact it is a younger discipline there are still many open questions like: terminology problems, defining the characteristics of phraseological units and criteria for their classification, identification of phraseological universalities as well as the relation between conventional and modified phraseological units. When defining phraseological units many mention some of their basic characteristics like the stability of form, figurative meaning (noncompositionality) and the fact that they are combination of at least two words. However, it is important to point out that all these characteristics are relative since we can come across many modified phraseological units. Corpus analysis will show that phraseological units are very common in the newspaper headlines since they should be brief, should attract readers' attention but also provoke effects of humor or even irony. Ninety-eight phraseological units are found, seventy of them conventional and twenty-eight of them modified phraseological units, which indicates the fact that phraseological units are constituent part of everyday communication. Although less present, modified phraseological units are omnipresent part of the newspaper headlines. Phraseological units are modified in registers where language has to be brief and effective for the purpose of language play and to create effects of humor, irony and surprise, which is evident from the analysed corpus.

Key words: *phraseology, conventional phraseological units, modified phraseological units, conceptual intergration theory*

Uvod

Ovaj rad se detaljnije bavi upotrebom konvencionalnih i modificiranih frazeoloških jedinica u bosanskohercegovačkim novinama. Teoretska osnova daje uvid u frazeologiju, njen razvoj i predmet proučavanja. Posebno se obrađuje odnos konvencionalnih i modificiranih frazeoloških jedinica.

Analiza korpusa će pokazati da su frazeološke jedinice u velikoj mjeri zastupljene u naslovima bosanskohercegovačkih novina. Njihova učestalost upotrebe pokazuje da su frazeološke jedinice sastavni dio svakodnevne komunikacije i kao takve zaslužuju pažnju svih nas. Međutim, njihova učestalost upotrebe nije ista u svim bosanskohercegovačkim novinama, niti u svim žanrovima. Također, bit će govora o razlozima takvih razlika. Analizom će se pokazati odnos upotrebe konvencionalnog i modificiranog oblika,

a u zaključku će biti govora o razlozima modificiranja, načinima modificiranja, te postignutim efektima upotrebe modificiranog oblika.

Osnovna istraživačka pitanja su:

Kakav je odnos konvencionalnih i modificiranih oblika korištenih u bosanskohercegovačkim novinama?

Koliko su zastupljene frazeološke jedinice u naslovima bosanskohercegovačkih novina?

Zbog kojih se razloga koriste konvencionalni i modificirani oblici frazeoloških jedinica u naslovima bosanskohercegovačkih novina?

Kakvi se efekti postižu upotrebom konvencionalnih i modificiranih frazeoloških oblika?

Metodologija

Izbor frazeoloških jedinica

Frazeološke jedinice su prikupljane iz bosanskohercegovačkih novina. U analizu su uključene samo one frazeološke jedinice koje su upotrijebljene u naslovima bosanskohercegovačkih novina. Novine analizirane u ovom radu su: Dnevni avaz, Oslobođenje, Azra, Gracija, Express, Dani, Bosna, As, Nezavisne novine i Start. U obzir su uzimane sve frazeološke jedinice, a ne samo neka njihova podgrupa.

Analiza korpusa

Analiza korpusa se sastoji iz dva dijela (vidi dodatak). U prvom dijelu se nalaze frazeološke jedinice koje su upotrijebljene u konvencionalnom obliku. U tom dijelu možemo vidjeti oblik frazeološke jedinice pronađen u rječniku, i primjer upotrebe te frazeološke jedinice u naslovima bosanskohercegovačkih novina. U drugom dijelu se nalaze modificirane frazeološke jedinice. Uz svaku modificiranu frazeološku jedinicu ponuđen je i konvencionalni oblik te frazeološke jedinice tako da je vidljiva promjena do koje je došlo.

U zagradi iza svake frazeološke jedinice napisan je izvor iz kojeg je uzeta ta frazeološka jedinica. Napisan je samo naziv novina, broj novina i stranica na kojoj je nađena frazeološka jedinica, a u literaturi se mogu naći detaljniji podaci. Konvencionalni oblici

frazeoloških jedinica su uglavnom uzeti iz Hrvatskog frazeološkog rječnika (HFR). Budući da nijedan rječnik ne sadržava sve frazeološke jedinice, u analizu korpusa su uključene i neke vrlo poznate frazeološke jedinice, iako se one ne pojavljuju u Hrvatskom frazeološkom rječniku. Pored nekih frazeoloških jedinica značenje je napisano u zagradi.

Teoretska osnova

Frazeologija

Definicije i karakteristike frazeoloških jedinica

Frazeologija se ubraja u mlađe grane lingvistike. Ona se intenzivno razvija tek u posljednjih dvadesetak godina. To je nauka koja se bavi proučavanjem strukture, upotrebe i značenja frazeoloških jedinica. Interes za frazeološke jedinice je postojao i ranije, ali samo u vidu inventara frazeoloških jedinica, dok njihovo proučavanje sa metodičkog, pragmatičkog i stilističkog aspekta datira od prije nekih dvadesetak godina.

Predmet pručavanja frazeologije jesu frazeološke jedinice. Kada spomenemo frazeološke jedinice, treba napomenuti da je terminologija neusaglašena kako u slavističkoj tako i u anglističkoj tradiciji. Proučavanjem frazeologije naići ćemo na niz različitih termina koji označavaju njen predmet proučavanja: frazem, stalni izraz, frazeološki obrt, stalni leksički kompleks, idiomatski izraz, idiomatska fraza, ustaljeni izraz, ustaljena kolokacija, ustaljena fraza, okamenjeni izraz, okamenjeni sklop (Tanović 2000:22). U isto vrijeme u anglističkoj tradiciji koriste se sljedeći izrazi: set combinations (Zgusta 19719), phrasemes or set phrases (Mel'čuk 1995), word combinations (Cowie 1988, Howarth 1996), multi-word expressions or idioms (Fernando 1996), lexical patterns or fixed expressions (Biber et al. 1999), FEs: fixed expressions and idioms (Moon 1998a), multi- word lexical items, phraseological units (Moon1998), phrasal lexemes (Moon 1998b).

Kao što je terminologija neusaglašena, tako ne postoji ni općeprihvaćena definicija frazeološke jedinice. Već u navođenju terminologije vide se osnovne karakteristike frazeoloških jedinica koje se spominju i pri definisanju tih jedinica jezika. Zovu se stalni izrazi, ustaljene fraze, okamenjene fraze, jer je njihova forma relativno stabilna. Često korištene frazeološke jedinice su:

- (1a) *zakopati ratne sjekire*
- (1b) *ostati kratkih rukava*
- (1c) *dovesti do prosjačkog štapa*

Ovi izrazi se zovi i multy- word expressions (višečlani izrazi), jer se radi o spoju dvije ili više riječi:

- (2a) *kamen spoticanja*
- (2b) *biti hladne glave*
- (2c) *stati na noge*
- (2d) *dizati prašinu*

Nailazimo i na termine leksički kompleks i idiomatski izraz, jer je njihovo značenje vrlo često nekomponencijalno, tj. značenje čitavog izraza nije izvedeno iz značenja pojedinačnih riječi koje čine taj izraz. Tako izraz *vruć krompir* ne označava povrće nego problem koji otvara niz pitanja.

(3a) *Znaj u da je to vruć krompir koji će otvoriti niz pitanja u gradu* (Dnevni avaz, broj 3988:12)

Isto tako, izraz *ostati kratkih rukava* znači biti zakinut, ostati bez nečeg važnog, a ne ostati bez rukava:

(3b) *Chelsea i Arsenal kratkih rukava.* (Dnevni avaz, broj 3990:35)

Ipak, postoje i frazeološki izrazi čije je značenje predvidivo iz značenja pojedinačnih riječi koje čine taj frazeološki izraz:

- (4a) *Uzeti pravdu u svoje ruke*
- (4b) *Bolje spriječiti nego liječiti*

Neke od tih osobina su uglavnom spomenute u raznim definicijama frazeoloških jedinica, kako pokazuju sljedeće definicije:

»Frazemi su ustaljene sveze riječi koje se upotrebljavaju u gotovu obliku, a ne stvaraju se u tijeku govornoga procesa, i kod kojih je bar jedna sastavnica promijenila značenje, tako da značenje frazema ne odgovara zbroju značenja njegovih sastavnica. Među važnim odrednicama frazema jesu i njihova ekspresivnost, slikovitost i konotativnost.« (Hrvatski frazeološki rječnik 2003:2)

Tanović u svom djelu navodi sljedeću Ožegovu definiciju:

»Frazeološke jedinice su ustaljeni leksički spojevi, koji se reproduciraju u govoru kao gotove cjeline. Ove cjeline mogu biti različite po sastavu i funkciji, ali njihova osnovna i zajednička karakteristika je ustaljenost.« (Tanović 2000:29)

Živorad Kovačević u svom frazeološkom rječniku koristi termin idiom podrazumijevajući pod njim sve frazeološke jedinice, i definiše ga na sljedeći način:

» Idiomi (od grčkog idios, sto znači osoben, svojstven) su posebni izrazi koji znače nešto drugo nego reči koje ga čine. Oni su neka vrsta kodiranog jezika unutar jezika koji kao da je smišljen da zbuni stranca i naglasi osećanje bliskosti među onima koji ga govore. Idiom je originalna kreacija, jer daje novo značenje grupi reči koje već imaju svoje značenje.« (Kovačević 2002:9)

Vrlo slične su definicije frazeoloških jedinica u anglističkoj tradiciji:

» Fixed expression is a very general but convenient term ... used to cover several kinds of phrasal lexeme, phraseological units or multi- word lexical items; that is, holistic units of two or more words.«¹ (Moon 1998:2)

»Idiomatic expressions are traditionally seen as being different from ordinary literal language, because they are noncompositional in that their conventional interpretations are not functions of the meanings of their individual part.«² (Gibbs 1995:98)

»Phraseological unit is a stable, cohesive combination of word with a fully or partially figurative meaning.«³ (Naciscione 2001:1)

Kako općeprihvaćene definicije nema, iz navedenih definicija i karakteristika frazeoloških jedinica možemo zaključiti da su one konvencionalne sveze dvije ili više riječi, a stabilnost forme, idiomatičnost značenja i učestalost upotrebe je samo relativna, jer u velikoj mjeri ovisi o kontekstu.

¹ Ustaljeni izraz je veoma općenit, ali prikladan izraz... obuhvaća različite vrste frazeoloških leksema, frazeoloških jedinica, ili višečlanih leksičkih jedinica, to su ustaljeni izrazi koji su spoj dvije ili više riječi. (Prevela V.D.)

² Idiomatični izrazi se razlikuju od običnog svakodnevnog jezika po tome što su oni nekomponencionalni, to jeste njihovo konvencionalno značenje nije izvedeno iz značenja pojedinačnih riječi koje ga čine. (Prevela V.D.)

³ Frazeološka jedinica je ustaljena sveza riječi koja ima djelimično ili potpuno idiomatsko značenje. (Prevela V.D.)

Forma ovih frazeoloških jedinica je relativno stabilna. Najčešće su upotrijebljene baš u ovom obliku, i bio bi potreban dodatni napor da ih, ako bi se neka od riječi promijenila. Međutim, zavisno od konteksta vrlo su česte modifikacije frazeoloških jedinica. Tako ćemo naići na izraz *kakva država, takav savez*, što je izvedeno od konvencionalnog izraza *kakav otac, takav sin*. Takvi primjeri nam pokazuju da je zaista ustaljenost forme samo relativna, i da vrlo često može doći do promjene nekih od riječi unutar izraza.

Funkcija modificiranih frazeoloških jedinica je da povećaju informativnu vrijednost teksta, povećaju semantičku slojevitost teksta, povećaju interes i pozornost čitatelja, te potiču čitatelja na aktivnu ulogu u interpretaciji teksta.

Razlika između modificiranih frazeoloških jedinica i kanonskog oblika frazeoloških jedinica je činjenica da modifikacije usporavaju proizvodnju i proces govora ili pisanja, te nemaju prečice u samom procesu. Modificirane frazeološke jedinice nisu formule koje su socijalno prepoznatljive niti nam pomažu pri lakšem pamćenju, kao što je slučaj sa kanonskim oblikom frazeoloških jedinica.

Registri u kojima se modificirane frazeološke jedinice najčešće javljaju su: naslovi, novinarstvo, pisanje vijesti, oglašavanje, reklamiranje, grafiti, vicevi, politički govori, te jezik interneta.

Podjela frazeoloških jedinica

Kao što ne postoji općeprihvaćena terminologija niti definicija frazeoloških jedinica, tako ne postoji ni općeprihvaćena podjela frazeoloških jedinica. Postoje različiti kriteriji podjela na koje nailazimo kod različitih autora. Tako je npr. jedan od kriterija porijeklo, prema kojem frazeološke jedinice dijelimo na izvorne i posuđenice. Moon (1998:85-94) predlaže podjelu prema leksičkoj i gramatičkoj formi. Prema Moonu postoje sljedeće vrste frazeoloških jedinica:

- predicate phraseological expressions (glagolske frazeološke jedinice): *dizati iz blata, ostaviti bez daha*
- nominal groups (imenske skupine): *kamen spoticanja, vrh ledenog brijega*
- predicative adjectival groups (predikativne adjektivne frazeološke jedinice): *kratkih rukava*

- modifiers (modifikatori): *gorući problem*
- adjuncts (adjunkti): *preko noći*
- sentence averbials (rečenični adverbijali): *drugim riječima*
- conventions, exclamations, and subordinate clauses (konvencionalni izrazi, uzvici i zavisne rečenice): *koliko para, toliko muzike; bolje spriječiti, nego liječiti*
- others-miscellaneous grammatical categories (ostale vrste-manje gramatičke jedinice)

Tanović (2000:105, 106) predlaže sličnu podjelu. On navodi sljedeće vrste frazeoloških jedinica:

- a) imenske frazeme: *skrivena karte*
- b) glagolske frazeme : *smiriti strasti, stati na noge*
- c) adjektivne frazeme: *hladne glave*
- d) adverbijalne frazeološke jedinice. *bez premca*
- e) interjekcijske frazeološke jedinice:

Kriterij koji koriste Dobrovol'skij i Piirainen (2005:38) zasniva se na idiomatičnosti značenja frazeoloških jedinica, pa tako sve frazeološke jedinice oni dijele u dvije grupe:

- a) figurative or partially figurative unions (figurativne ili djelimično figurativne jedinice): - idioms (idiomi)
 - similes (poredbeni frazemi)
 - restricted collocations (restriktivne kolokacije)
 - proverbs (poslovice)
- b) nonfigurative units (nefigurativne frazeološke jedinice):
 - routine formulae (konvencionalni ustaljeni izrazi)
 - grammatical phrasemes (gramatičke frazeološke jedinice)
 - phrasal verbs (frazalni glagoli)

Gibbs (1994:271) navodi sljedeće vrste frazeoloških jedinica:

- a) sayings (izreke)
- b) proverbs (poslovice)
- c) tournure idioms (ustaljeni idiomi)
- d) binomials (binomijali)
- e) frozen similes (ustaljeni poredbeni frazemi)
- f) phrasal compounds (frazalne složenice)
- g) incorporating verb idioms (glagolske frazeološke jedinice)

h) formulaic expressions (ustaljeni izrazi)

Danas pod frazeološkim leksikonom podrazumijevamo sljedeće vrste frazeoloških jedinica:

- a) poslovice: *bolje spriječiti, nego liječiti*
- b) izreke: *duga kosa, kratka pamet*
- c) citati: *kocka je bačena*
- d) reklamni slogani: *there is no business like show. Business- nijedan biznis nije kao šou biznis*
- e) poredbeni frazemi: *kao nebo i zemlja*
- f) frazemi: *kamen spoticanja*
- g) binomijali: *živ i zdrav, kratko i jasno*
- h) trinomijali: *signed, sealed and delivered*
- i) interakcijske formule za strukturiranje govornog i pisanog diskursa: *drugim riječima*

Modifikacije unutar frazeoloških jedinica

Iako je jedna od bitnih karakteristika frazeoloških jedinica nepromjenjivost ili leksička okamenjenost, veoma često možemo primijetiti promjene kanonskih oblika unutar frazeoloških jedinica. Veliki broj frazeoloških jedinica nema ustaljenu formu i ne možemo ih smatrati nepromjenjivim. Lingvisti, koji su se bavili proučavanjem frazeoloških jedinica u određenom korpusu, došli su do istih rezultata tj. da se forma nekih frazeoloških jedinica može promijeniti, dok kod drugih ne može. Tako da postoje frazeološke jedinice koje se javljaju uvijek u istom kanonskom obliku, dok se kod drugih mogu pojaviti modifikacije kanonskog oblika.

Marija Omazić na sljedeći način definira modificirane frazeološke jedinice:

“PU modifications are defined as deliberate, creative, innovative, ephemeral, and often idiosyncratic *ad hoc* changes of the canonical PU structure and/or meaning that produce different semantic, stylistic or pragmatic effects.”(Omazić 2003:49, 50)⁴

⁴ Modifikacije frazeoloških jedinica su namjerne, kreativne, inovativne, prolazne i često idiosinkratične *ad hoc* promjene kanonske strukture frazeološke jedinice i/ili značenja koje proizvode semantičke, stilističke i pragmatičke učinke. (Prevela M.J.)

Tipovi modifikacija frazeoloških jedinica

1. Modifikacije glagola unutar frazeološke jedinice

Modifikacije glagola su najčešći tip modifikacija frazeoloških jedinica. Ove modifikacije jasno upućuju na mogućnost promjene forme frazeološke jedinice. Bitno je napomenuti da modifikacija glagola unutar frazeološke jedinice uglavnom ne utječe na promjenu značenja kanonskog oblika frazeološke jedinice.

Primjer:

pokrenuti/ pomaknuti s mrtve tačke
zamesti / zatrti trag
držati se/ hvatati se za trbuh
prsnuti/ udariti u smijeh

2. Modifikacije imenice unutar frazeološke jedinice

Modifikacije imenica unutar frazeoloških jedinica su gotovo isto česte kao modifikacije glagola. Modifikacije imenica uglavnom ne utječu na promjenu značenja frazeološke jedinice.

Primjer:

bolno mjesto/ tačka
imati smolu/ peh
gori pod petama/ nogama
lizati pete/ tabane

3. Modifikacije pridjeva unutar frazeološke jedinice

Modifikacije pridjeva unutar frazeoloških jedinica su manje česte nego modifikacije glagola i imenica. Bitno je napomenuti da su modifikacije pridjeva i kanonski oblik frazeološke jedinice gotovo apsolutni sinonimi.

Primjer:

luda/ vraška sreća
mračno / tamno kao u grobu
ljut/ bijesan kao ris
otvorena/ živa rana

4. Modifikacije veznika unutar frazeološke jedinice

Modifikacije veznika unutar frazeoloških jedinica se ne dešavaju tako često, kao prethodno navedene modifikacije imenica, glagola i pridjeva. Modifikacije veznika se najčešće dešavaju u

binomijalnim izrazima.

Primjer:

živ i zdrav/ zdrav i živ

kratko i jasno /jasno i kratko

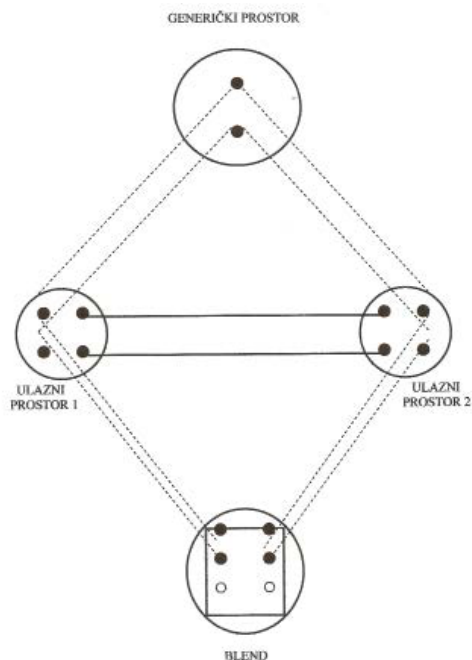
dušom i tijelom /tijelom i dušom

Modificirane frazeološke jedinice se mogu razjasniti pomoću *teorije konceptualne integracije* koju su 2002. godine predložili Fauconnier i Turner. Prema ovoj teoriji modificirane frazeološke jedinice se mogu objasniti na osnovu povezanosti dvije konvencionalne frazeološke jedinice i novog konteksta u kojem su upotrijebljene.

Prema tome, u teoriji konceptualne integracije interpretacija metaforičkih izraza dobiva status samo dijela jednoga općeg kognitivnog procesa, te u tom smislu gubi primat koji je od početka osamdesetih stekla u kognitivnoj lingvistici. Fauconnier i Turner postavljaju tzv. višeprostoreni model koji u prototipnim slučajevima uključuje dva ulazna mentalna prostora s pripadajućim elementima, generički prostor koji je šematičan u odnosu na ulazne prostore, koji sadrži njima zajedničke elemente i koji osigurava i omogućuje preslikavanje elemenata jednoga ulaznog prostora na elemente drugoga, ako se radi o metafori, ili koji, ako je riječ o nemetaforičkim izrazima, osigurava mogućnost njihova zajedničkog sudjelovanja u integriranom blendu. Blend je četvrti i u teoriji konceptualne integracije ključni mentalni prostor. To je središnji prostor u kojem se, zapravo, ogleda bit cijele teorije. U njemu je sadržana značenjska i konceptualna interpretacija iskaza kao čvrsta cjelina s vlastitom logikom, sastavljena od pojedinačnih elemenata iz svakoga ulaznog prostora, te nekih mogućih novih elemenata koji ne pripadaju niti jednom od ulaznih prostora. Struktura je blenda dinamična, što znači da je on otvoren prema različitim kontekstualno uvjetovanim interpretacijama, prema različitim nesvjesnim proširivanjima temeljne konceptualne strukture, ovisno o iskustvu i općem znanju pojedinca.

Osnovna uloga mentalnih prostora je da kombiniraju elemente koji pripadaju različitim konceptualnim domenama, povezujući ih i homogenizirajući u elastično stabilne konceptualne okvire, pri čemu se pod elastičnom stabilnošću razumijeva stabilna osnovna konceptualna struktura koja podliježe određenim elaboracijama,

s obzirom na različitost individualnih iskustava i znanja, te predodžbenih šema koje se maštovito aktiviraju u određenom trenutku konceptualizacije scene. Drugim riječima, u strukturi i oblikovanju mentalnih prostora vrlo važnu ulogu imaju i pozadinski okviri (frames), koji obuhvaćaju i aktiviraju najrazličitija, kako opća tako i pojedinačna, znanja i iskustva, što podupiru i upotpunjavaju strukturu koju tvore sami elementi mentalnih prostora.

Grafikon 1. Temeljni model konceptualne integracije (Fauconnier-Turner, 2002:46)

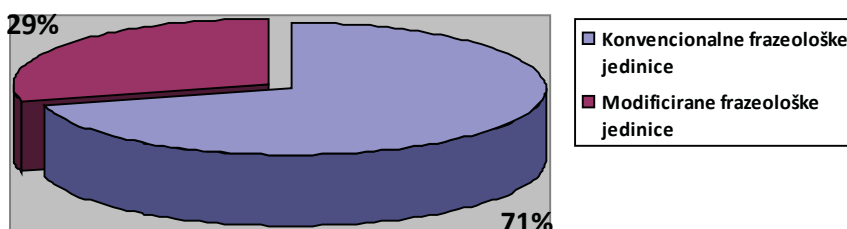
Analiza korpusa

U ovom radu detaljnije se proučavala upotreba konvencionalnih i modificiranih frazeoloških jedinica. Analiza korpusa pokazala je da su frazeološke jedinice i u konvencionalnom i u modificiranom obliku veoma zastupljene u naslovima bosanskohercegovačkih novina.

Korpus koji smo analizirali u ovom radu je: Dnevni avaz (29 novina), Azra (3 novine), Oslobođenje (9 novina), Gracija (1 novine), Dani (2 novine), Express (1 novine), Bosna (1 novine), As (3 novina) i

Nezavisne novine(1 novine), Start (1 novine). Ukupno je pronađeno 98 frazeoloških jedinica od čega je sedamdeset konvencionalnih frazeoloških jedinica, a dvadesetosam modificiranih frazeoloških jedinica, što ukazuje na činjenicu da su frazeološke jedinice sastavni dio svakodnevne komunikacije. Frazeološke jedinice su vrlo česte u naslovima novinskih članaka, jer oni treba da budu kratki, da privuku pažnju čitatelju, kao i da izazovu efekte humora ili čak ironije. Analiza pokazuje da su frazeološke jedinice vrlo česte u naslovima novinskih članaka koje se bave političkim temama (*Komšićevi potezi za spas obraza Predsjedništva BiH; entiteti bi mogli dovesti BiH do prosjačkog štapa; Država nema sluha za njegov trud; Ministar Čolak se u BiH vratio praznih ruku...*). Na frazeološke jedinice često nailazimo i u naslovima novinskih članaka koje se bave sportskim temama (*pobjeda uz dosta muke; Igman i Gradačac kolo vode; . Zatagić i Šabić odškrinuli Zeničanima vrata polufinala; Kolina ponovo u akciji; Trofejni trener Otmar Hicfeld na meti velikih klubova*). Međutim, to ne znači da na frazeološke jedinice ne nailazimo i u naslovima novinskih članaka vezanih za druge teme, kao što su show business (*Publika na nogama ispratila glumce sarajevskog pozorišta; Kako biti Paris Hilton u ova šugava vremena; Princ Vilijam «poljubio vrata» VIP salona*).

Kada bismo izrazili u procentima upotrebu konvencionalnih i modificiranih frazeoloških jedinica u našoj analizi korpusa, vidjeli bismo da je njihov odnos 71%:29 %. Jasno je da analiza korpusa pokazuje da su konvencionalni oblici češći od modificiranih, ali ni javljanje modificiranih frazeoloških jedinica nije zanemarivo.

Grafikon 2: Grafički prikaz upotrebe konvencionalnih i modificiranih frazeoloških jedinica

Modificirane frazeološke jedinice, iako manje zastupljene od konvencionalnih, također su sveprisutne u naslovima novinskih članaka. Frazeološke jedinice se modificiraju u registrima u kojima jezik mora biti kratak i učinkovit, da bi se postigli efekti jezične igre i stvorili učinci humora, ironije i iznenađenja, što je vidljivo iz korpusa koji smo proučavali. Lijep primjer za to je modificirana frazeološka jedinica *nek komšiji crkne pas*, izvedena od frazeološke jedinice *nek komšiji crkne krava*. Ovakav naslov privlači našu pažnju, a igrom riječi stvara se definitivno učinak humora i ironije. Slična je i situacija sa modificiranom frazeološkom jedinicom *što bolje, to gore*. Upotreba ove frazeološke jedinice zahtijeva od čitatelja veću koncentraciju da bi je razumio, jer čitatelj je naviknut na izraz *što više, to bolje*, gdje se uz riječ 'bolje' veže samo pozitivan kontekst. Igrom riječi se postiže efekat ironije.

Najčešći tip modifikacija frazeoloških jedinica jesu modifikacije glagola unutar frazeoloških jedinica (*odškrinuli / otvorili vrata; dovesti / pasti do prosjačkog štapa; kačiti/ objesiti mačku o rep; vući / potonuti na dno; dizati / izvlačiti iz blata; preuzeti / odigrati ulogu* itd.). Zatim slijede modifikacije imenica unutar frazeoloških jedinica (*nek komšiji crkne pas/ krava; zauzeti stolicu / fotelju; uploviti u bračne-u vode / luku; kakva država takav savez/ kakav otac takav sin* itd.). Modifikacije pridjeva i veznika su zastupljene u dosta manjem broju (*skriveno / otvorene karte; šugava / olovna vremena* itd.).

Također se primjećuje da su vrlo česte modifikacije na osnovu antonimije:

- *Kako biti Paris Hilton u ova šugava vremena/ olovna vremena*
- *skriveno karte/ igrati otvorenih karata*
- *Amerikanci čuvaju adute za finiš/ izbiti/izbijati adut (sve adute) iz ruke*
- *što bolje, to gore/ što više, to bolje*
- *pobjeda uz dosta muke/ bez po muke*

Treba istaći da ipak ima i modifikacija koje su izvedene na osnovu sinonimije:

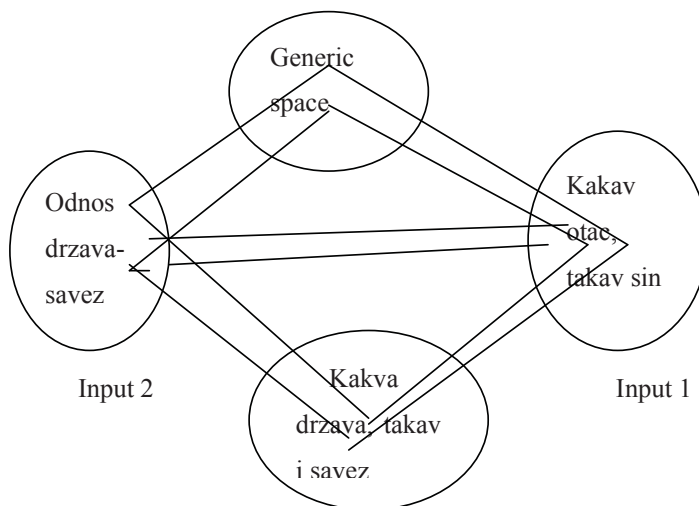
- *Zatagić i Šabić odškrinuli Zeničanima vrata polufinala/ otvoriti (širom) vrata*
- *Bošnjaci zauzeli 90 posto direktorskih fotelja javnih ustanova Sarajeva/ zauzeti stolicu*

A neke su frazeološke jedinice modificirane tako da je konvencionalna frazeološka jedinica parafrazirana, ili na neki način skraćena:

- šta se kači mačku o rep/ veži (objesi isl.) to mačku za (o) rep ili možeš to vezati (objesiti i sl.) mačku za (o) rep
- kako spriječiti i liječiti/ bolje spriječiti nego liječiti
- Igman i Gradačac kolo vode/ dok mačke nema miševi kolo vode

Neke od modifikacija možemo objasniti i pomoću konceptualne teorije integracije, koju su 2002. godine predložili Fauconnier i Turner. Prema ovoj teoriji modificirana frazeološka jedinica je rezultat 'miješanja' konvencionalne frazeološke jedinice i novog konteksta, ali na osnovu karakteristika koje su zajedničke za inpute.

Modificiranu frazeološku jedinicu *Kakva država, takav savez* možemo objasniti pomoću konvencionalne frazeološke jedinice *Kakav otac, takav sin*, koja je na osnovu sličnosti odnosa otac-sin i država-savez (nogometni) dovedena u novi kontekst (kontekst sporta).

Grafikon 3. Grafički prikaz modificirane frazeološke jedinice *Kakva država, takav savez*

Postoje mnoge sličnosti između odnosa otac-sin i odnosa država-savez. Otac je roditelj sinu kao što je država 'roditelj' savezu. Otac odgaja sina, posvećuje mu svoje vrijeme, na neki način ulaže u njega svoje vrijeme, znanje i novac, nastojeći mu pružiti dobro obrazovanje, te naćiniti od njega dobrog ćovjeka. Otac postavlja neka pravila koja sin treba da poštuje. Država postavlja također neka pravila koja savez treba da poštuje. I jedni i drugi mogu biti kaćnjeni ako ne poštuju ta pravila. Isto tako država ulaće svoj novac u nogometni savez nastojeći od njega napraviti ponos svih sugraćana. Koliko paćnje i novaca država uloći u savez, takvi će biti i rezultati. Koliko paćnje otac uloći u odgoj i obrazovanje svoga sina, takvi će biti i rezultati. Na osnovu ovih sličnosti moćemo reći da nam teorija konceptualne integracije moće pomoći u objašnjavanju modificiranja ove frazeoloćke jedinice.

Moćemo zakljućiti da su frazeoloćke jedinice vrlo ćeste u naslovima novinskih ćlanaka, i ćine ih ućinkovitijim i zanimljivijim. Ućestalost upotrebe zavisi i od ćanra, tako da su najćeće u naslovima novinskih ćlanaka pisanih o politićkim temama, pa zatim o sportskim, ali na njih ćemo naići i u drugim ćanrovima. Ćeće nailazimo na konvencionalne oblike frazeoloćkih jedinica nego na njihove modifikacije. Postoje razlićiti tipovi modifikacija, no uvijek se radi o igri rijeći koja u naslovu privlaći ćitateljevu paćnju.

Dodatak
Frazeološke jedinice upotrijebljene u konvencionalnom obliku

Konvencionalne frazeološke jedinice	Primjeri iz novina
1. zakopati ratnu sjekiru (HFR: 274)	1. Slađa i Đogani zakopali «ratne sjekire» (Express, br. 309, str. 25)
2. nije na odmet (HFR: 201)	2. Nije na odmet znati (Azra, br. 540, str. 39)
3. bolje spriječiti nego liječiti ⁵	3. Hitovi mister Džirila iz programa «Bolje spriječiti nego liječiti» (Azra, br. 540, str. 42, 43)
4. ljubav na prvi pogled (HFR:157)	4. Ljubav na prvi pogled (Azra, br. 533, str. 39)
5. preko noći (HFR:189)	5. Odluke o koaliranju u USK ne smiju se donositi preko noći (Dnevni avaz, br. 3992, str. 10)
6. baciti na koljena (HFR: 115)	6. Pape bacio na koljena slavni Galatasaray (Dnevni avaz, br. 3992, str. 42)
7. poljubiti vrata (HFR: 344)	7. Princ Vilijam «poljubio vrata» VIP salona (Dnevni avaz, br. 3993, str. 6)
8. gorući problem	8. Naći rješenje za goruće probleme (Dnevni avaz, br. 3993, str. 10)
9. stati na svoje noge (HFR:193)	9. Stati na noge (Dnevni avaz, br. 3993, str. 42)
10. bez premca (HFR: 234)	10. Enid je bez premca (Dnevni avaz, br. 4061, str. 52)
11. noge su se odsjekle (HFR: 192)	11. Noge su mi se odsjekle na prvom sastanku s Dinkom (Dnevni avaz, br. 4055, str. 34)
12. koliko para, toliko muzike	12. Jukić: Koliko para, toliko muzike (Dnevni avaz, br. 4055, str. 35)
13. biti na kormilu (HFR: 122)	13. Miroslav Đukić na kormilu partizana (Dnevni avaz, br. 4055, str. 42)
14. upornost uvijek pobjeđuje	14. Upornost uvijek pobjeđuje (Dnevni avaz, br. 3966, str. 13)

⁵ poznata izreka

15. kao nebo i zemlja (HFR: 185)	15. Tarik Filipović i ja smo kao nebo i zemlja (Dnevni avaz, br. 3966, str. 22)
16. vrh ledenog brijega (problem koji se najbolje uočava, ali je rezultat niza drugih problema)	16. Loše predstave su samo vrh ledenog brijega (Dnevni avaz, br. 3988, str. 14)
17. dizati prašinu (HFR: 232)	17. Ne treba dizati prašinu (Dnevni avaz, br. 3988, str. 36)
18. vruć krompir (problem koji izaziva niz pitanja)	18. Znaju da je to vruć krompir koji će otvoriti niz pitanja u gradu (Dnevni avaz, br. 4013, str. 12)
19. kamen spoticanja (HFR: 105)	19. Ustavne promjene kamen spoticanja (Oslobođenje, br. 21.458, str. 1)
20. staviti na led (HFR: 146)	20. EU ostavila Srbiju na ledu (Dnevni avaz, br. 3971, str. 22)
21. otvoriti vrata (HFR: 344)	21. Gasprom Moskva otvara vrata stranim ulagačima (Dnevni avaz, br. 3676, str. 16)
22. smiriti strasti	22. Diego Maradona smiruje strasti (Dnevni avaz, br. 3675, str. 36)
23. otvorena rana (HFR: 248)	23. Otvorene rane i dileme (Oslobođenje, br. 21.127, str. 13)
24. biti na vjetrometini (HFR: 335)	24. BiH na vjetrometini sukobljenih interesa vještačke politike (Oslobođenje, br. 21.127, str. 25)
25. raditi o glavi (HFR: 78)	25. Rade joj o glavi (Oslobođenje, br. 21.127, Pogledi, str. 5)
26. prvi koraci (HFR: 120)	26. Prvi korak (Oslobođenje, br. 21.126, str. 7)
27. uzeti u svoje ruke (HFR: 267)	27. Pekija, bukvalno, uzeo pravdu u svoje ruke (Oslobođenje, br. 21.126, str. 39)
28. biti po volji (HFR: 338)	28. Dejtonski ustav nikome po volji (Oslobođenje, br. 21.129, str. 3)
29. gledati u zube (HFR: 358)	29. Pobjedi se nikada ne gleda u zube (Oslobođenje, br. 21.129, Sport, str. 22)

30. biti na meti (HFR: 166)	30. Trofejni trener Otmar Hicfeld na meti velikih klubova (Oslobođenje, br. 21.129, Sport, str. 22)
31. ostati bez daha (HFR: 49)	31. Ostavlja bez daha (Oslobođenje, br. 21.130, str. 35)
32. imati u svojim rukama (HFR:263)	32. U njihovim rukama je budućnost naše zemlje (Azra, br. 540, str. 21)
33. biti apsolvent, biti brucoš	33. Košarkaši Bosne izgubili u Beogradu: Kući apsolventi, na strani brucoši (Dnevni avaz, br. 3675, str. 43)
34. vrijeme je pregazilo koga, šta (HFR: 121)	34. Vrijeme je pregazilo (Gracija, br. 43, str.52)
35. izmiče iz ruku (HFR: 144)	35. Situacija na Kosovu izmiče iz ruku. (Dnevni avaz, br. 4230, str. 22)
36. zvučno ime	36. Želimo dovesti zvučno ime. (Dnevni avaz, br. 4230, str. 48)
37. odmjeriti snage	37. U Zenici će snage odmjeriti deset boraca. (Dnevni avaz, br. 4230, str. 48)
38. preuzeti kormilo (HFR: 120)	38. Komšić preuzeo kormilo od Radmanovića. (Nezavisne novine, br. 3200, str. 1)
39. crna rupa	39. Glamoč je crna rupa. (Nezavisne novine, br. 3200, str. 9)
40. kovati zavjeru	40. Širak i Vilpen kovali zavjeru protiv Sarkozija. (Nezavisne novine, br. 3200, str. 21)
41. krov nad glavom (HFR: 183)	41. Mostarska borba za krov nad glavom. (Oslobođenje, br. 21722, str. 10)
42. persona non grata	42. Karla del Ponte persona non grata. (Oslobođenje, br. 21722, str. 21)
43. hladni rat	43. Votkom zalili hladni rat. (Oslobođenje, br. 21722, str. 3)
44. mrtvo slovo na papiru	44. Kazne za lažna svjedočenja mrtvo slovo na papiru. (Oslobođenje, br. 21722, str. 12)

45. za sva vremena	45. Pravimo stadion za sva vremena. (Oslobođenje, br. 21721, str. 43)
46. dijeliti sudbinu	46. Sa Sarajevom je dijelilo sudbinu do kraja života. (Dnevni avaz, br. 4233, str. 14)
47. biti na snazi	47. U italijanskoj naftnoj kompaniji na snazi jednostavniji stil odijevanja. (Dnevni avaz, br. 4233, str. 25)
48. bez rukavica (HFR: 172)	48. Humor je dobar samo bez rukavica. (Dnevni avaz, br. 4234, str. 4)
49. prokockana prilika	49. Milomir Odović žali za prokockanim prilikama. (Dnevni avaz, br. 4235, str. 33)
50. na crno (raditi, dobiti) (HFR: 10)	50. „U Životu ni marku nisam dobio na crno.“ (Dnevni avaz, br. 4217, str. 45)
51. oprati ruke (HFR: 150)	51. Vijeće ministara pokušava oprati ruke. (Dnevni avaz, br. 4332, str. 4)
52. napuniti džepove (HFR: 3)	52. Pokvario sam plan za punjenje nečijih džepova. (Dnevni avaz, br. 4229, str. 4)
53. lupiti šakom od sto	53. Šakom o sto. (Oslobođenje, br. 21728, str. 7)
54. igra mačke i miša (HFR: 5)	54. Dosta je bilo igre mačke i miša. (Oslobođenje, br. 21728, str. 23)
55. stati u kraj (HFR: 163)	55. Jamaković: „ Stati u kraj pohlepi investitora.“ (Oslobođenje, br. 21728, str. 25)
56. raditi šta u hodu (HFR: 9)	56. Premijeri u hodu mijenjaju ugovor. (Dnevni avaz, br. 4239, str. 8)
57. pokrenuti/krenuti s mrtve tačke (HFR: 30)	57. Privatizacija „Glasa“ krenula s mrtve tačke. (Dnevni avaz, br. 4239, str. 19)
58. ne poznavati granice (HFR: 95)	58. Humanost ne poznaje granice. (Dnevni avaz, br. 4270, str. 26)
59. ostaviti srce	59. Ostavit ćemo srce na Koševu. (Dnevni avaz, br. 4270, str. 31)
60. kruna svega (HFR: 208)	60. Koncert na Koševu kao kruna karijere. (Dnevni avaz, br. 4271, str. 35)

61. odbraniti naslov	61. Celje odbranilo naslov. (Dnevni avaz, br. 4271, str. 51)
62. ispirati mozak (HFR: 107)	62. Vašington ispira mozak. (Dnevni avaz, br. 4243, str. 20)
63. filmska groznica	63. Osam dana filmske groznice. (Dnevni avaz, br. 4276, str. 3)
64. braniti boje	64. Devet puta branio boje BiH na svjetskim prvenstvima. (Dnevni avaz, br. 4262, str. 10)
65. praznih ruku	65. Ministar Čolak se u BiH vratio praznih ruku. (Dnevni avaz, br. 4279, str. 12)
66. imati sluha (HFR: 57)	66. Država nema sluha za njegov trud. (Dani, br. 474, str. 56)
67. zaobići u širokom luku	67. Patetika zaobiđena u širokom luku. (Oslobođenje, br. 21739, str. 31)
68. začepiti usta (HFR: 54)	68. Lajčak Dodiku začepio usta. (As, br.176, str.10)
69. oči u oči (HFR: 34)	69. Musemić oči u oči s Upravom. (As, br. 187, str. 42)
70. stupiti u akciju (HFR: 10)	70. Kolina ponovo u akciji. (Nezavisne novine, br. 3200, str. 33)

Frazeološke jedinice upotrijebljene u modificiranom obliku

Modificirana frazeološka jedinica	Konvencionalna frazeološka jedinica
1. očevim stopama (Azra, br. 540, str. 16)	1. ići (krenuti i sl.) čijim stopama (HFR: 287)
2. put do sedmog neba (Azra, br. 533, str. 38)	2. biti u (na) devetom (sedmom) nebu (HFR: 185)
3. podijeljene fotelje (Dnevni avaz, br. 3992, str. 10)	3. drma se (klima se i sl.) stolica (fotelja) komu (HFR: 287)
4. skrivene karte (Dnevni avaz, br. 3992, str. 12)	4. igrati otvorenih karata (HFR:108)
5. hladne glave po nove bodove (Dnevni avaz, br. 3992, str. 43)	5. sačuvati hladnu glavu (HRF: 78)
6. Igman i Gradačac kolo vode (Dnevni avaz, br. 3992, str. 43)	6. dok mačke nema miševi kolo vode
7. Zatagić i Šabić odškrinuli Zeničanima vrata polufinala (Dnevni avaz, br. 3993, str. 40)	7. otvoriti (širom) vrata (HRF: 344)
8. entiteti bi mogli dovesti BiH do prosjačkog štapa (Dnevni avaz, br. 3966, str. 12)	8. pasti (doći) na prosjački štap (HFR: 305)
9. istina na vidjelo (Dnevni avaz, br. 3966, str. 43)	9. izići/izlaziti (izbiti/izbijati) na vidjelo (HFR:333)
10. kako spriječiti i liječiti (Dnevni avaz, br. 4013, str. 2)	10. bolje spriječiti nego liječiti
11. pao šećer u vodu (Oslobođenje, br. 21.458, str. 9)	11. palo je (pada) u vodu (HFR: 337)
12. šta se kači mačku o rep (Dnevni avaz, br. 3971, str. 3)	12. veži (objesi i sl.) to mačku za (o) rep ili možeš to vezati (objesiti i sl.) mačku za (o) rep (HFR:160)
13. kakva država takav i savez (Dnevni avaz, br. 3971, str. 42)	13. kakav otac, takav i sin
14. Amerikanci čuvaju adute za finiš (Oslobođenje, br. 21.127, str. 9)	14. izbiti/izbijati adut (sve adute) iz ruke (HFR:16)

15. što bolje, to gore (Oslobođenje, br. 21.127, Pogledi, br. 24)	15. što više, to bolje
16. Amerika ih vuče na dno (Oslobođenje, br. 21.126, str. 17)	16. potonuti na dno (HFR: 56)
17. skauti igrali s pola snage (Oslobođenje, br. 21.129, str. 37)	17. iz sve snage ili svom snagom (HFR: 280)
18. pobjeda uz dosta muke (Oslobođenje, br. 21.129, str. 39)	18. bez po muke (HFR: 180)
19. dizanje iz blata (Oslobođenje, br. 21.130, str. 9)	19. izvući/izvlačiti iz blata (HFR: 24)
20. Hrvati trebaju preuzeti ulogu (Oslobođenje, br. 21.130, str. 9)	20. odigrati/igrati veliku (važnu, ključnu i sl.) ulogu (HFR: 325)
21. od Kulin bana do današnjih dana (Oslobođenje, br. 21.130, str. 18)	21. Od Kulina bada i dobrih dana ⁶
22. Komšićevi potezi za spas obraza Predsjedništva BiH. (Oslobođenje, br. 21722, str. 17)	22. okaljati/ ocrniti obraz (HFR: 6)
23. Publika na nogama ispratila glumce Sarajevskog pozorišta. (Dnevni avaz, br. 4233, str.19)	23. dići/podignuti na noge (HFR: 51)
24. Nek komšiji crkne pas. (As, br.168, str. 21)	24. nek komšiji crkne krava
25. Kako biti Paris Hilton u ova šugava vremena	25. olovna vremena (HFR:137)
26. Novo horsko pjevanje. (Dnevni avaz, br. 4275, str. 3)	26. iz sveg glasa (HFR: 14)
27. Bošnjaci zauzeli 90 posto direktorskih fotelja javnih ustanova Sarajeva. (Bosna, br. 556, str. 25)	27. zauzeti stolicu
28. Savjetnici uplovili u bračne vode. (Dnevni avaz, br. 4262, str. 1)	28. uploviti u bračnu luku (HFR: 86)

⁶ Poznata izreka koja se odnosi na bosanskog bana Kulina.

Literatura

1. Dobrovol'ski, P. (2005). *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-Linguistic Perspectives*. Amsterdam [etc.]: Elsevier
2. Fauconnier, G., Turner, M. (2002). *The Way We Think, Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, Basic Books, paperback edition
3. Gibbs, R. W. Jr. (1994), *The Poetics of Mind*, California: Cambridge University Press.
4. Gibbs, R. W. Jr. (1993), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*, Hillsdale, New Jersey, Hove and London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
5. Kovačević, Ž. (2002). *Srpsko-engleski frazeološki rječnik*. Beograd: Izdavačko preduzeće Filip Višnjić.
6. Manec, Fink-Arsovski, Venturin Radomir (2003), *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb. Naklada Ljevak
7. Moon, R. (1998). *Fixed Expressions and Idioms in English*. New York: Oxford University Press.
8. Naciscione, A. (2001). *Phraseological Units in Discourse: Towards Applied Stylistics*. Riga: Latvian Academy of Culture..
9. Omazić, M. (2003). *Modification of Phraseological units in English*. Ph.D. thesis, Zagreb University, Faculty of Philosophy
10. Tanović, I. (2000). *Frazeologija bosanskoga jezika*. Zenica: Dom Štampe.

Novine:

As, br. 168, 187, 176.

Azra, br. 540, 533, 553.

Bosna, br. 556.

Dani, br. 474, 526.

Dnevni avaz, br. 4243, 4271, 4275, 4332, 4217, 4229, 4230, 4233, 4234, 4235, 4239, 4244, 4262, 4270, 4276, 4279, 3970, 3992, 3993, 4061, 4055, 3966, 3988, 4013, 3971, 3990, 3676, 3675.

Express, br. 309.

Gracija, br. 55.

Nezavisne novine, br. 3200.

Oslobođenje, br. 21721, 21722, 21728, 21739, 21458, 21127, 21126, 21129, 21130.

Start, br. 223.